

Katowice - kamień węgielny żydowskiego życia

Jesteś studentem III roku architektury. Otrzymujesz list wraz z zawiadomieniem, że zostałeś ujęty w testamentie dalekiego krewnego, którego nigdy nie spotkałeś. Warunkiem koniecznym otrzymania spadku jest rozwiązanie poprzedzonej zadaniami zagadki, związanej z dziedzictwem architektonicznym i kulturowym Twojego przodka.

1

Przystanek 1: Willa Grünfelda

ODPOWIEDZ:
1 2 3 4 5 6

Zaczynasz przed dawnym domostwem przyjaciela Twojego krewnego. Willa przy ulicy Warszawskiej 12, powstała w 1870 roku za sprawą projektu wspaniałego żydowskiego architekta, **Ingatza Grünfelda** - postaci niezwykle zasłużonej dla urbanistycznego rozwoju Katowic. Obiekt wzniesiony w stylu modernizmu/neoklasycyzmu na wzór rezydencjonalnego budownictwa berlińskiego, jeszcze przed II Wojną Światową zaadoptowany został na potrzeby banku.

Aby rozwiązać hasło i dowiedzieć się jak dawniej nazywano praktykę udzielania pożyczek, zlicz filary wejściowe byłej siedziby architekta Ignatza Grünfelda, a uzyskana cyfrę zamień na literę alfabetu i wpisz w pole nr 3. Do kolejnego pola wpisz literę odpowiadającą wynikowi odejmowania cyfry właściwej szabatonowi (ostatniemu dniowi tygodnia według kalendarza żydowskiego) od sumy okien na przedniej ścianie budynku.

PODPISY: Uzyskane litery alfabetu powinny utworzyć dwuznak.

CIĘKAWOSTKA: Przedsiębiorstwo Ignatz Grünfeld Baugeschäft zaprojektowało i wybudowało kilkadziesiąt najbardziej reprezentacyjnych obiektów w Katowicach oraz okolicznych miastach, w tym starą i nową synagogę. Posiadało własną odkrywkę gliny i cegielnię w ówczesnej podkatowickiej osadzie Karbowa. Elewacje wznoszonych budynków cechowały niezwykle bogate secesyjne zdobienia.

PUNKTACJA:
Odstąpienie jednej litery: 1pkt
Odstąpienie dwóch liter: 3pkt
Odgadnięcie hasła: 5pkt

2

Przystanek 2: Łaźnia Miejska

Mniej więcej 400 metrów stąd na północny zachód, mijając rynek miejski i utrzymany w neoklasycystycznym stylu Teatr Śląski, napotkasz reprezentacyjny zespół zabudowy przy ulicy Mickiewicza. Zapytaj przechodniów o budynek dawnej **Łaźni Miejskiej**. Po jednej ze stron tego eklektycznego architektonicznie obiektu, znajduje się pamiątkowe popiersie współzałożyciela miasta, **Richarda Holtze**, który w swej monografii „Katowice” (Die Stadt Kattowitz. Eine kulturhistorische) z 1871 roku napisał tak:

„Żydom, ich przedsiębiorczości, zamożności, bystrości umysłu Katowice mają wiele do zawdzięczenia. W dziedzinie komunalnej stali się szermierzami postępu dzięki swej inteligencji i praktycznej solidarności.”
Korzystając z informacji na tablicy, oblicz którą rocznicę obchodzą Katowice od czasu uzyskania praw miejskich.

ODPOWIEDZ: rocznica (3 pkt)

CIĘKAWOSTKA: Katowice stanowiły centrum inteligencji, handlu i administracji całego **Górnośląskiego Obszaru Wielkoprzemysłowego**, co obrazowało bliskie sąsiedztwo ratusza, Teatru Miejskiego i synagogi. Do tego w dużym stopniu przyczyniali się katowiccy Żydzi: kupcy, właściciele firm, urzędnicy miejscy i państwowi.

Od 1865 roku osada licząca niespełna 5000 osadników, rozwinęła się do miasta liczącego obecnie ponad 300 tysięcy mieszkańców. W rok nadania Katowicom praw miejskich, **Żydzi stanowili połowę magistratu** i wnosili najwięcej funduszy dla nowego miasta. **Hugo Grünfeld**, trzeci syn Ignatza Grünfelda był godnym następcą przewodniczącego rady miejskiej, **Richarda Holtze**.

3

Przystanek 3: Plac Synagogi

Nieopodal, przy skrzyżowaniu ulicy Piotra Skargi i ulicy Stawowej, w miejscu gdzie stała niegdyś **Synagoga Wielka**, zaprojektowana przez syna przyjaciela Twojego krewnego, **Maxa Grünfelda**, znajduje się symbol, który można powiązać z poniższym cytatem z **Księgi Wyjścia Biblii hebrajskiej** (Wj 3,1-4):

„Gdy Mojżesz pasał owce swego teścia, Jetry, kapłana Madjanitów, zaprowadził [pewnego razu] owce w głąb pustyni i przyszedł do góry Bożej Horeb. Wtedy ukazał mu się Anioł Pański w płomieniu ognia, ze środka krzewu. [Mojżesz] widział, jak krzew płonął ogniem, a nie spłonął od niego. Wtedy Mojżesz powiedział do siebie: «Podejdę, żeby się przyjrzeć temu niezwykłemu zjawisku. Dlaczego krzew się nie spala?» Gdy zaś Pan ujrzał, że [Mojżesz] podchodził, żeby się przyjrzeć, zawołał <Bóg do> niego ze środka krzewu: «Mojżeszu, Mojżeszu!» On zaś odpowiedział: «Oto jestem.»

verte

Scenariusz gry udostępniony na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjnej-Bez utworów zależnych 3.0 Polska (CC BY-NC-ND 3.0 PL)

© Copyright by Fundacja Humanity in Action Polska

OPRACOWANIE GRAFICZNE: Magdalena Matczyńska-Umeda
KONSULTACJE NAUKOWE: Karolina Jakowenko
Mazur-Rat, Alicja Podbielska, Magdalena Szarota

AUTOR: Michał Skrzypczak
KONSULTACJE MERYTOWE: Grażyna Baranowska, Przemysław Iwanek, Monika

www.uprzeczprzedzenia.org
www.humanityinaction.org
www.facebook.com/HIApolska

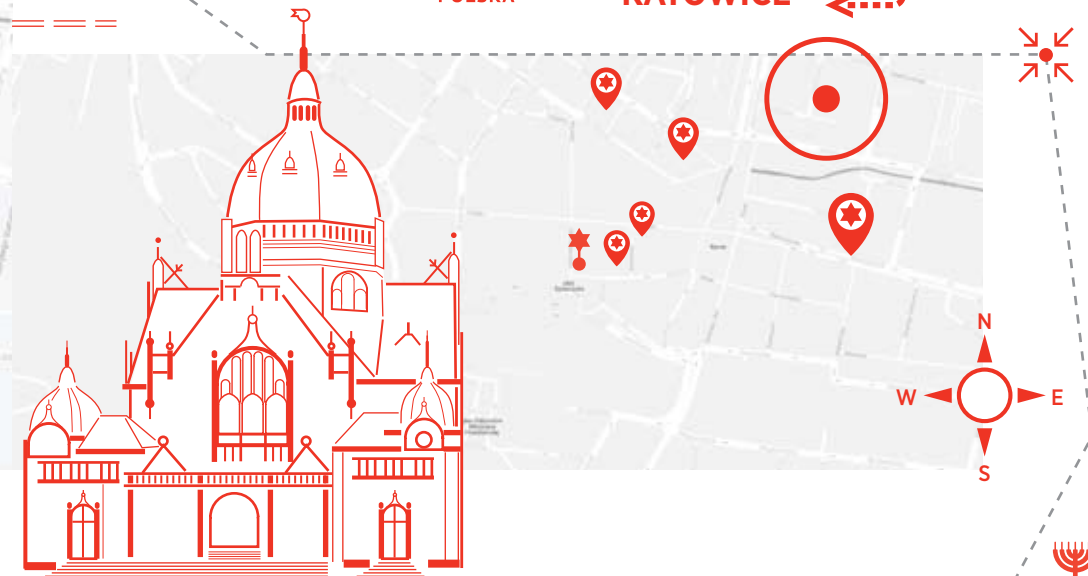
A B C D E F G H I J K L M
N O P Q R S T U V W X Y Z Z Z

Alfabet polski

KATOWICE - KAMIEŃ WĘGIELNY ŻYDOWSKIEGO ŻYCIA

HUMANITY IN ACTION
POLSKA

Gra miejska ...
KATOWICE

3 cd.

Odszukaj go i zaznacz co może przedstawiać:

- DRZEWO ŻYCIA
- GOREJĄCY KRZEW
- MENORA
- DRZEWO POZNANIA

Prawidłowa odpowiedź: 3 pkt

CIĘKAWOSTKA: 8 września 1939 roku synagoga stanęła w płomieniach. Ogień został podłożony przez Niemców, a władze pilnowały aby nikt go nie ugasił. Niedługo potem jej wierni zginęli z rąk okupanta w nazistowskich obozach koncentracyjnych, przede wszystkim w Auschwitzu. Z katowickiej społeczności żydowskiej ocalało bardzo niewiele.

Pamięć o spalonej Synagodze Wielkiej, będącej żydo-

wskim miejscem modlitwy i zgromadzeń religijnych, została najprawdopodobniej uwieczniona tym właśnie symbolem - jego obecność wiązać by należało ze świętością niniejszej przestrzeni.

ZADANIE BONUSOWE:

Imi Lichtenfeld, Żyd urodzony na Węgrzech i wychowany w Czechosłowacji w latach 30-tych, w obliczu terroru faszystowskiego zorganizował grupę samoobrony dla ochrony dzielnicy żydowskiej, na terenie której mieszkał. Na przestrzeni lat opracowany przez niego sposób walki wręcz, wyewoluował w bardzo popularny dziś system samoobrony. Jeden z klubów treningowych tego systemu znajduje się w pobliżu. Wpisz w poniższe pole nazwę tego systemu.

KATOWICE - KAMIEŃ WĘGIELNY ŻYDOWSKIEGO ŻYCIA

Gra miejska

KATOWICE

4

Przystanek 4: Dom modlitwy

Zmierzaj w stronę dworca kolejowego. Na rogu ulicy 3 Maja i „smoczej” znajduje się **sala modlitwy imienia Chaskela Bessera**, polsko-amerykańskiego rabina, który urodził i wychował się w Katowicach w rodzinie chasydów. Besser to lider odbudowy życia żydowskiego w Polsce po 1989 roku oraz jeden z najbardziej prominentnych przedstawicieli radomsczańskiej dynastii chasydzkiej.

Pomagał on przy restauracji i odbudowie wielu synagog i cmentarzy żydowskich w Polsce. Pod tym adresem mieści się także siedziba **Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego Żydów** założona w 1950 roku oraz **Gmina Wyznaniowa Żydowska** zrzeszająca dziś około 200 osób. Pod jej opieką znajduje się także cmentarz. Twoim zadaniem jest rozróżnić i dopasować poniższe założenia judaizmu ortodoksyjnego do nurtu chasydzkiego i haredi (judaizmu ultraortodoksyjnego). Twierdzenia, które według Ciebie odnoszą się do chasydyzmu oznacz dwuznakiem "CH", zaś do haredimu - spółgłoską "H".

Jest przeciwny sekularyzmowi i w większym lub mniejszym stopniu innym aspektom współczesnego zachodniego społeczeństwa

Ten nurt judaizmu rozpowszechnił się przede wszystkim wśród biedoty żydowskiej w Rzeczypospolitej

Próba syntezy tradycjonalizmu żydowskiego z mistycyzmem

Czczenie Boga poprzez taniec i śpiew oraz forma modlitwy ekstazyjnej prowadząca do stanu radosnego uniesienia i zachwyty

Życie z pomocy społecznej i całkowite poświęcenie studiowaniu pism żydowskich

Za każde trafienie otrzymujesz 1 pkt.

CIĘKAWOSTKA: Chasydyzm polski potocznie zwany jest po prostu chasydyzmem. Ta odmiana jest najszerzej znana, między innymi dlatego, że rozwija się do dziś. Mimo że współczesny chasydyzm jest wynikiem kilkuwiekowej ewolucji, to w prostej linii jest spadkobiercą ruchu powstałego w XVIII wieku, gdy ludność wschodniej części Rzeczypospolitej żyła w nędzy i poczuciu stałego zagrożenia. Wzrosło wtedy zainteresowanie mistyką, a popularność zdobywały nauki kabalistyczne.

Cmentarz żydowski

Rozważań nad zagospodarowaniem przestrzeni miejskiej i postawieniu pomnika Mojżesza w centrum miasta

Prawidłowa odpowiedź: 3 pkt

CIĘKAWOSTKA: W latach 80-tych XIX wieku Katowice były jednym z bardzo istotnych punktów tranzytowych. Miały świetne połączenie z Europą Zachodnią, a duże grupy Żydów uciekających po pogromach z Europy Wschodniej pojawiały się właśnie tutaj. Stąd zapewne decyzja o zwołaniu **zjazdu Miłośników Syjonu**. Osobą odpowiedzialną za organizację Konferencji był **Zelig Freuthal**, związany z katowicką lożą **B'nei B'rith** (żydowską lożą wolnomularską, która powstała w Katowicach w 1883 roku i przyjęła nazwę Concordia). Na Konferencję Katowicką przyjechało 36 delegatów, głównie z Rosji (22 osoby). Wśród innych uczestników znaleźli się reprezentanci: po jednym z Francji i Rumunii, dwóch z Anglii oraz sześciu z Niemiec.

5

Przystanek 5: Konferencja Katowicka

Przedostając się „smoczym przesmykiem” do ulicy Młyńskiej, dochodzisz do istotnej i **pełnej znaczenia w kabale liczby 13**.

W kabalistycznej gematrii (systemie numerologii opierającym się na języku i alfabecie hebrajskim) 13 jest liczbą wartościową oznaczającą miłość i zjednoczenie. Miłość jest mocą, która przyciąga każdą osobę do zjednoczonej całości. Pod numerem widnieje tablica z ważną informacją. Uwzględniając znaczenie trzynastki spróbuj odgadnąć, czego dotyczyła Konferencja Katowicka.

Podejmowania działań, wspierających żydowską imigrację do Palestyny i zjednoczenie narodu

Liberalizacji zasad koszerności

6

Przystanek 6: Cmentarz żydowski

Aby dojść do ostatniego punktu wyprawy kieruj swoje kroki na południe, zmierzając ku dworcowi kolejowemu. Wychodząc z niego wprost na ulicę Słowackiego, skróć w ulicę Mikołowską, przechodząc pod wiaduktem. Podążając wzdłuż niej, przejdź około 200 metrów rozglądając się uważnie za ulicą Koziełską. Nie ustępując w marszu dojdiesz wnet do cmentarza. Napotkasz tu jego dozorcę, który skieruje Cię do nagrobka **Hugo Grünfelda**. Finałowa zagadka polega na podaniu imion trzech osób z zasłużonego dla Katowic rodu Grünfeldów.

1.
2.
3.

Za każde prawidłowo wypełnione pole otrzymujesz 3 pkt.

CIĘKAWOSTKA: Podczas II wojny światowej Niemcy zdemolowali cmentarz. Przywozili tu zwłoki zamordowanych obrońców Katowic. Po zakończeniu wojny, dokonano rozszerzenia terenu cmentarza. Na powierzchni 1,1 ha zachowało się około 1400 nagrobków, w tym pomnik poświęcony ofiarom Holokaustu. Ma formę szerokiego ołtarza. Na stelach, wieńczących mienę, umieszczone są polsko-hebrajskie inskrypcje.

UWAGA: „Biletem wstępu” na cmentarz jest posiadanie przez mężczyzn nakrycia głowy z uwagi na poszanowanie tradycji.

Zwycięża osoba z największą ilością punktów.

